

Некласична епістема : Речі = праця, життя, мова, + час, історія = Мова як самостійна система.

Постнекласична епістема: Речі = Слова – способи дійсності та вчинення як інститути перетворення, удосконалення, конструювання, зміни речей і зміни самої особистості.

Отже, розглянувши статтю “Епістемологічні засади сучасної соціології” Ю. Яковенком та А. Яковенком, які висвітлили у своїй роботі проблему соціологів, при виборі ними теоретичних позицій, концепцій, їх рефлексивного визначення світоглядних та ідеологічних орієнтирів, методологічного обґрунтування епістемологічної презентації об’єкта соціологічного пізнання та з’ясування його соціальної сутності [4], можна, застосувавши термін “епістема” М. Фуко, систематизувати усі знання, теорії, методи, концепції, що використовуються соціологією та надати логічну послідовність, вирішивши наявні суперечності соціологів.

1. Автономова Н.С. Философские проблемы структурного анализа в гуманитарных науках (Критический очерк концепций французского структурализма). – М.: “Наука”, 1977. – 272 с.

2. Ильин И.П. Постструктурализм. Деконструктивизм. Постмодернизм / И.П. Ильин; науч. ред. А.Е. Махов. – М.: Интрада, 1996. – 255 с.

3. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук: Пер. с фр. В.П. Визгина и Н.С. Автономовой. – СПб. А-сэд. 1994 г. – 408 с.

4. Яковенко Ю., Яковенко А., Рефлексія епістемологічних засад сучасної соціології // Психологія і суспільство. – 2010. – № 2 – С. 7-18.

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ

БАНДУРА І.

Copyright © 2013

Актуальність дослідження. Сьогодні особливої уваги держави і громадськості потребують сім’ї, в яких існує насильство над дітьми та систематично порушуються їх права. У Конвенції про права дитини зазначено, що для їх повноцінного і гармонійного розвитку необхідно виховуватися в сім’ї, в атмосфері щастя, любові, розуміння, поваги до людської гідності. Діти, які пережили будь-який вид сімейного насильства, відчувають труднощі у соціалізації, взаєминах з дорослими, не мають відповідних навичок спілкування з ровесниками. Вирішення своїх проблем діти, жертви насильства, часто знаходять в кримінальному чи асоціальному середовищі. Тому за останні десятиліття спостерігається активний науковий пошук і розробка окремих питань щодо попередження і подолання сімейного насильства (дослідження Ю. Якубова, Н. Лавриненко, М. Московка, О. Балакіревої). Насильство в сім’ї розглядають у своїх роботах вітчизняні й зарубіжні науковці різних галузей: психологи (І. Бех, О. Захаров, О. Орлов, О. Кочемірська, Е. Міллер, Л. Берковиць, І. Фурманов, Н. Фурманова), педагоги (Л. Нечипоренко, Н. Опухова), соціологи (А. Беседін, О. Бойко, В. Закірова, Т. Шипунова) та інші дослідники. Розробкою програм і технологій психологічного супроводу осіб, які пережили насильство, в даний час займаються відомі науковці: М. Асанова, Т. Шульга, Н. Ярославцева, С. Долецький, Л. Берковець, Б. Барбара, Дж. Аллан, Х. Ремшмидт, Дж. Г. Менделл, Л. Дамон, С. Кемпе, Д. Фінкельхор, Р. Беджлі, І. Кіннард. Насильство розглядається більшістю з них як навмисні фізичні, психо-логічні і сексуальні дії з метою нанесення шкоди дитині проти її волі [1; 2; 3].

Об’єктом дослідження є сімейне насильство над дітьми, а **предметом** – особливості соціальної роботи щодо сімейного насильства над дітьми. **Мета дослідження** полягає в науковому обґрунтуванні та визначенні шляхів вдосконалення соціальної роботи щодо сімейного насильства над дітьми, розробці технології соціальної роботи та тренінгової програми з дітьми, що постраждали від сімейного насильства.

За результатами проведених науково-дослідницьких пошукувань зроблено такі **висновки**:

1. Сім’я є основою суспільства і повинна перебувати під особливим захистом держави. Насильство й жорстокість у сім’ї не лише руйнують гармонію і злагоду в ній, а й виступають однією з передумов злочинності. Сімейне насильство над дитиною – це тривала образлива поведінка батьків, що полягає у завданні дитині фізичної, психологічної, емоційної або сексуальної шкоди, що підриває її фізичне і психічне здоров’я.

2. Нині є два підходи, які пояснюють причини насильства й жорстокості в сім’ї: соціологічний і психологічний. Соціологічний розглядає жорстокість у сім’ї як прийнятну соціокультурну зумовленість. Причинами постають стереотипи сімейних взаємин, виховання з дитинства, низьке соціальне й матеріальне становище сім’ї, постійні сварки й проблеми, які призводять до стресів, а останні – до жорстокої поведінки з членами сім’ї. Психологічний підхід пояснюється наявністю психологічних захворювань у членів родини, характерами особистостей, поведінкою дитини або батьків, негативним особистісним досвідом батьків, який вони пережили в дитинстві, а також зловживання алкоголем і наркотиками.

3. Причинами виникнення насильства дітей у сім’ї є її соціокультурні, сімейні, індивідуальні та кризові особливості. Головною причиною виникнення й поширення явища насильства дітей з боку власних батьків є міжпоколінна агресія й насильство в сім’ї. Серед віддалених наслідків жорстокої поведінки з дітьми нами

виокремлено: порушення фізичного і психічного розвитку дитини, різні соматичні захворювання, особистісні та емоційні порушення, соціальні наслідки.

4. Нами розроблено технологію соціальної роботи з дітьми, які постраждали від насильства в сім'ї. Головним принципом її побудови є: знайомство, діагностика, пошук та вибір методів та прийомів щодо вирішення проблеми, аналіз, оцінка та супровід сім'ї. Також нами запропоновано: 1) тренінг для батьків, який спрямований на формування навичок позитивного спілкування з дитиною; 2) тренінг для дітей, який передбачає виявлення особливостей сімейних взаємин; зниження рівня тривожності, подолання страхів; допомогу усвідомити свої негативні та позитивні емоції; підвищення самооцінки, впевненості у собі; навички учасників говорити про насильство.

5. Експериментально виявлено насильство в сім'ях учнів ЗОШ №1 м. Тернополя. Результати показали, що найбільш поширеним є фізичне та психологічне насильство, з особливою тривогою діти відносяться до повного знехтування ними батьками. Проведено анкетування на предмет ставлення батьків до виховного процесу, яке засвідчило, що більша частина опитуваних не читають соціально психологічної літератури присвяченої проблемам виховання та розвитку дитини.

1. Бондаровська В. Подолання наслідків насильства у сім'ї / В. Бондаровська // Психолог. – 2010. – № 21-22. – С. 4-11.

2. Виявлення, попередження і розгляд випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми. – К. : Видавничий дім "КАЛИТА", 2007. – 36 с.

3. Гончарова Т.В. Насильство дітей у сім'ї: умови, причини й фактори виникнення / Т.В. Гончарова // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2010. – № 4. – С. 41-52.

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ І ФОРМОВИЯВІВ ОСОБИСТОСТІ

БІГУЛЯК О.

Copyright © 2013

Актуальність теми. Немовля, котре щойно народилося, як відомо, є *індивідом*, тобто у біологічній організації життєвих процесів належить до *homo sapiens* – людини розумної. Від цього моменту воно тотально задіяне у часопростір людського когнітивного повсякдення, а відтак долучене до наймасштабнішого процесу своєї причетності до окультуреного життя – до **соціалізації**. Її суть полягає у майже безперервному входженні юної особи у людський світ із його принципами і правилами поведінки, системами уявлень і настановлень, що й уможливають її ефективне функціонування як члена конкретного суспільства. Так, спочатку з індивіда, реалізуючи задатки й розвиваючи здібності, постає дитина як *суб'єкт* життєактивності, тобто як носій різних форм і способів психічної активності – емоційної, психофізичної, споглядальної, пошукової, спонукальної, пізнавальної та ін. Причому з кожним роком життя, а отже із кожним десятиліттям, *суб'єктна сфера* людини розвивається, збагачується, розширюється, вдосконалюється. А це означає, що у зрілому віці людина (звісно за умов її нормального психосоціального розвитку) є повноцінним суб'єктом власного життєдіяння, має соціально зорієнтований і смислово насичений формат свідомості, вмотивована справою життя, несе відповідальність за рідних і за саму себе.

Проте найважливіше, щоб у зрілому віці кожна людина, крім зреалізування свого суб'єктивного потенціалу, стала ще й *повноцінною особистістю* зі своїм індивідуально неповторним внутрішнім світом. **Особистість** – це системна соціальна якість, якої набуває індивід як суб'єкт життєактивності у повсякденній поведінці, предметній діяльності, спілкуванні і вчинках, що характеризує рівень і повноту привласнення та формовияву в нього суспільних відносин і культурних норм. Загалом відомий російський психолог О.М. Леонт'єв (1903–1979) зауважував, що особистість народжується двічі: вперше – у три роки, коли виникає *свідомість* (дитина каже: "Я сам" чи "Я сама"), а вдруге – у чотирнадцять років, коли організується її *самосвідомість* (підліток каже: "Я знаю, що роблю і чому саме я це роблю").

Отже, особистість формується тільки з виникненням свідомості і самосвідомості, головню завдяки осмисленому спілкуванню та іншим формам взаємодії із найближчим соціумом (фізичній і розумовій праці, проектуванню, конструюванню, керівництву чи управлінню тощо) й у такий спосіб поступово освоює соціокультурний досвід людства і приєднується до етнонаціональних надбань і цінностей, які впливають на її потреби, інтереси, переконання, світогляд. Звідси очевидно, що особистість – це категорія суспільно-історична.

Зважаючи на зазначене, важливою науковою і водночас практичною проблемою є дослідження *соціальної сукупності особистості* в зосередженні мисленнєвої уваги на її основних формовиявах, що й зумовило вибір зазначеної теми.

Мета дослідження: в контексті аналітичного огляду соціально-психологічних теорій особистості здійснити рефлексивне обґрунтування основних інтегральних формовиявів особистості як складових її соціального характеру.